

SXEDIO.797

7.8.1964: Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΜΑΛΗΣ.

Ένα από τα υψώματα που δέσποζαν του τουρκοκυπριακού χωριού Μανσούρα (δύο χιλιόμετρα από το επίσης τουρκοκυπριακό χωριό Κόκκινα) ήταν η Μάλη, ένα ύψωμα το οποίο είχαν καταλάβει οι Τούρκοι στις αρχές Ιουλίου, του 1964 και ένα μήνα πριν από τις συγκρούσεις του Αυγούστου του 1964 στην περιοχή Τηλλυρίας.

Το ύψωμα επέτρεπε στους Τούρκους να ελέγχουν μεγάλες περιοχές νοτιανατολικά προς τα Πηγαίνια και τον Πύργο Τηλλυρίας.

Στις 7 Αυγούστου 1964 σε μια παράλληλη προέλαση της Εθνικής Φρουράς προς το ύψωμα Λωρόβουνος νοτιοδυτικά της Μάλης, ένας λόχος της εθελοντικής Εθνοφρουράς που αποτελείτο κυρίως από κατοίκους του Κάτω Πύργου άρχισε επίθεση για κατάληψη του. Σ' αυτή τη μάχη που έμεινε γνωστή ως η Μάχη της Μάλης σκοτώθηκαν οι Σάββας Νεοφύτου, Κώστας Αγαπίου και Σπύρος Δημοσθένους και οι τρεις από τον Κάτω Πύργο.

Αποσπάσματα από έκθεση που καταρτίστηκε αργότερα για τη μάχη παρέθεσε το περιοδικό ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ τον Αύγουστο του 1987:

"Στις 4 Απριλίου 1964 άνδρες του λόχου κατέλαβαν το ύψωμα Μάλη που δεσπόζει της Μανσούρας, το οποίο τελικά εγκαταλήφθηκε έπειτα από επέμβαση βρετανών της ΟΥΝΦΙΚΥΠ που το παράδωσαν στους Σουηδούς και που το άφησαν και αυτή με τη σειρά τους ένα μήνα πριν από τις επιχειρήσεις της 7ης Αυγούστου 1964 στους Τούρκους.

Σε αντικατάσταση του χαμένου αυτού υψώματος οι άνδρες του λόχου διατάχθηκαν να καταλάβουν ένα άλλο ύψωμα γνωστό σαν Μάτσαγγος, απέναντι από τη Μάλη για να εξασφαλισθεί η ελεύθερη διέλευση των Ελλήνων και θα παρεμπόδιζε περαιτέρω προώθηση των Τούρκων, ώστε να αποκόψουν το δρόμο Κάτω Πύργου-

Πηγαϊνιών- Σταυρού Ψώκας και θα τονωνόταν το ηθικό των κατοίκων του χωριού Μοσφίλι, που είχε παραμείνει εγκλωβισμένο.

Όμως και εδώ αντίδρασαν οι ειρηνευτές Σουηδοί. Στο ύψωμα βρίσκονταν μόνο **13** άνδρες και οι Σουηδοί απείλησαν ότι θα χρησιμοποιούσαν βία προκειμένου να απομακρύνουν τους Έλληνες.

Σε μια έκθεση για τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν γύρω από την αξία του υψώματος αναφέρεται:

"Ο Διοικητής των εις Κάτω Πύργον σταθμευουσών δυνάμεων του ΟΗΕ ταγματάρχης Ολσον μας προέτρεψε να εγκαταλείψωμεν τας θέσεις εκείνας, με την υπόσχεσιν ότι θα έφερεν ο ίδιος την ευθύνη, όπως μη προωθήσουν οι Τούρκοι τας θέσεις των... Τελικά ο διοικητής απείλησε μάλιστα ότι θα εχρησιμοποίη βίαν για να μας αναγκάση να εγκαταλείψωμεν τας θέσεις μας. Διά να μας εκφοβίση δε εκάλεσε και έφερε ένα λόχον στρατιωτών με πλήρη στρατιωτικήν εξάρτυσιν, παρ' όλο ότι ημείς είμεθα μόνον **134** άνδρες. Διέταξε δε τους εν τούτω ελθόντας στρατιώτας του όπως καταστρέψουν τας οχυρωματικάς μας θέσεις και οι Σουηδοί στρατιώτες έθαψαν τους άνδρας μας εντός αυτών μέχρι της μέσης. Κατόπιν τούτου οι Σουηδοί απεχώρησαν αφού προηγουμένως τους είπομεν ότι θα ανοίγαμεν πάλιν τας οχυρωματικάς μας θέσεις, όπως και εγένετο κατά την νύκτα.

Οι άνδρες έμειναν στο ύψωμα και φρουρούσαν πάνω σε εικοσιτετράωρη βάση.

Την **1η**ν Αυγούστου **1964** έφθασε στην περιοχή το **206** Τ.Π. και την επομένη στάληκαν ενισχύσεις στο ύψωμα Μάτσαγγος, ενώ μια δεύτερη ομάδα στάληκε με κλειστά αυτοκίνητα στο Μοσφίλι, μέσω Μανσούρας μυστικά. Το υπόλοιπο μέρος της δύναμης εγκαταστάθηκε στον Κάτω Πύργο, Πηγαΐνια και Πέζεμα των Νυμφών.

Στις **5** Αυγούστου οι Τούρκοι άρχισαν να βάλλουν εναντίον του υψώματος και άλλων θέσεων της Εθνικής Φρουράς. τα πυρά συνεχίστηκαν και την

επομένη **6** Αυγούστου.

Τελικά οι εθελοντές διατάχθηκαν να μετακινηθούν σε άλλη θέση. Οι Τούρκοι συνέχισαν τις προκλήσεις και όταν παρατηρήθηκαν κινήσεις των τούρκων, με στόχο την κατάληψη του Μάτσαγγου και των Πηγαϊνιών, διατάχθηκε ο Λόχος να εγκατασταθεί και πάλι στο Μάτσαγγον, πράγμα που έγινε στις **9** το βράδυ της **6ης** Αυγούστου.

Στις **7** το πρωί της επομένης **7** Αυγούστου, τα πράγματα είχαν φθάσει σε πολεμική σύρραξη με τις ακταιωρούς Φαέθων και Αρίων να βάλλουν εναντίον των τουρκικών θέσεων.

Στις **2** το απόγευμα της **7ης** Αυγούστου Λοχαγός της Εθνικής Φρουράς ανέθεσε στους άνδρες του Λόχου την επίθεση εναντίον του υψώματος Μάλη. Είπε ο Λοχαγός σύμφωνα με την ίδια έκθεση:

"Παιδιά ήλθεν η ώρα που τόσον καιρό περιμέναμεν. Θα γίνη επίθεσις. Τώρα θα αποδείξετε ποιοι πράγματι είσθε. Τώρα θα αποδείξετε σ όλους ότι είσθε γνήσια παιδιά των Μαραθνομάχων και των Σαλαμινομάχων. Τώρα θα αποδείξετε εις τους Τούρκους τι αξίζει το ελληνικόν τουφέκι. Οσοι από σας δεν αισθάνονται καλά ή φοβούνται ή για τον Α ή Β λόγο δεν θέλουν να λάβουν μέρος στην επίθεσιν να πλευρίσουν από δω. Δεν είναι ντροπή. Αυτή είναι ειδική αποστολή. Οσοι δεν θέλουν να πάνε στην επίθεσιν να ξεχωρίσουν από εκεί. Εμπρός".

Πρώτος ξεπετάχθηκε ο ήρωας Κώστας Αγαπίου (Κώτσιος) και έσπευσε προς το Λοχαγό με το Μπρεν στο χέρι λέγοντας:

" Εν να πάμεν ούλλοι μας κύριε Λοχαγέ. Ηντα εν να μείνη κανένας πίσω;".

Ολοι έσπευσαν να μετάσχουν της επιχείρησης. Ο Λοχαγός προσπάθησε να απομακρύνει τους ηλικιωμένους.

- Κι εσύ μπάρμπα Βρυωνίδα, έλα παπούλη, έξω.

- Θα πάω είπε κοφτά ο γέροντας με τα κάτασπρα του μαλιά Βρυωνίδης Χρίστου.

Η επίθεση πραγματοποιήθηκε για τις **3.30** το

απόγευμα. Ο Λοχαγός τους ευχήθηκε καλήν επιτυχία.

Ο Λόχος χωρίστηκε σε τέσσερις ομάδες. Η κάθε μια διέθετε ένα μπρεν. Δύο από αυτούς που μετέσχαν στην επιχείρηση ήταν άοπλοι και είχαν μόνο χεροβομβίδες. Ένας άλλος κρατούσε μόνο ένα πέλεκυ.

Το ύψωμα Μάλη είχε ύψος **150-200** μέτρων. Στους πρόποδες του δυτικά βρισκόταν το χωριό Μανσούρα. Υπήρχαν δυο φυλάκια των Τούρκων και σε ένα άλλο αντέρισμα άλλα τέσσερα φυλάκια, ενώ ένα άλλο βρισκόταν βορειότερα προς τη θάλασσα. Πιο πίσω βρίσκονταν τα ολμοβολεία τους με τέσσερις όλμους και μια μπαζούκας όπως διπιστώθηκε αργότερα. Στο ύψωμα βρίσκονταν γύρω στους **40** άνδρες που ήσαν εξοπλισμένοι με αυτόματα, τυφέκια και μπρεν. Οι άνδρες με μια ξαφνική επίθεση κατάφεραν να καταλάβουν τα τέσσερα πρώτα φυλάκια των Τούρκων χωρίς απώλειες.

Αναφέρεται στην έκθεση:

"Μέχρι της στιγμής αυτής ουδείς νεκρός ή τραυματίας υπήρχεν εκ μέρους μας. Οτι και να λεχθή εδώ δεν μπορεί να αποδώση τας διαφόρους φάσεις της ολιγοώρου αυτής μάχης, κατά την οποίαν όλοι σχεδόν έδειξαν αυτοθυσίαν και ηρωισμόν απaráμιλλον. Μόνο μια κινηματογραφική μηχανή θα μπορούσε να αποθανατίση τας γεμάτας ηρωισμού και μεγαλείου στιγμάς".

Σε λίγο όμως ο Λόχος είχε τους πρώτους νεκρούς. Προστίθεται στην έκθεση:

"Λίγα λεπτά αργότερον είχαμεν τους πρώτους δύο νεκρούς, τον Κώσταν Αγαπίου και Σάββαν Νεοφύτου. Επεσαν και οι δύο εις την πλέον προκεχωρημένην θέσιν μάχης. το θέαμα της σκηνής αυτής με τους δυο ήρωες αγκαλιασμένους και τον αείμνηστο Κώτσιον (Κώστας Αγαπίου) να κινή τρεις φορές το χέρι του ψηλά και να μας αποχαιρετά ήταν κάτι το οποίον ποτέ δεν μπορεί να λησμονηθεί. Προσπαθήσαμεν να τους πλησιάσωμεν διά να τους μεταφέρωμεν πίσω. Η σφοδρότης όμως των τουρκικών πυρών εκ του υψώματος Μάλη και των υποχωρούντων Τούρκων μας ημπόδιζε.

Κατεβάλαμεν κάθε δυνατήν προσπάθειαν και εις το τέλος διαπιστώσαμεν ότι ήσαν και οι δύο νεκροί, αγκαλιασμένοι μάλιστα εντός της ίδιας θέσεως μάχης".

Σε κάποιο στάδιο οι τούρκοι απείλησαν επανακατάληψη του υψώματος και τότε στάληκε ο Δάσκαλος για να φέρει βοήθεια από το Λοχαγό από το ύψωμα Μάτσαγγος.

Μέσα λιοπύρι, ο δάσκαλος τρέχει κάτω από βροχή όλμων. Η απόσταση ήταν μακρυνά και το ύψωμα απότομο. Εξαντλήθηκε από την κούραση. Δεν μπορούσε να κινήσει τα πόδια του.

- Παναγία μου βοήθα με, είπε, αναλογιζόμενος συνάμα ότι έπρεπε να φθάσει στο Μάτσαγγο.

"Η θέσις του ήταν πολύ δύσκολη. Δεν μπορεί να κινηθή και όμως πρέπει να καλέση ενισχύσεις, διότι οι άνδρες επί του υψώματος κινδυνεύουν και υπάρχει κίνδυνος να χάσωμεν το ύψωμα. Καταβάλλων τότε όλες τας δυνάμεις και άλλοτε μεν μετακινούμενος με τα τέσσερα του, άλλοτε δε στηριζόμενος επί των θάμνων, κατόρθωσε να φθάση κάποτε επί του υψώματος Μάτσαγγος. Όταν ανήλθε επί του υψώματος ως ο ίδιος αργότερον διηγήθη, ησθάνθη πολύ μεγάλην χαράν και ανακούφισιν. Οι επί του υψώματος άνδρες τον είδον και έτρεξαν κοντά του και αυτός μόλις κατόρθωσε να τους πη συγκεκριμένας λέξεις.

- Ενι...σχύσεις... που...το Λοχαγόν... και αμέσως έπεσε λιπόθυμος.

Οι ενισχύσεις άρχισαν να αποστέλλονται αλλά στο ύψωμα οι άνδρες είχαν και το τρίτο θύμα: Το Σπύρο Δημοσθένους, πατέρα έξη παιδιών.

Αναφέρεται την έκθεση:

"Όταν έφυγεν ο δάσκαλος λίγα λεπτά αργότερον πληγώθηκεν εις το μέτωπον ο Ανδρέας Σ. Δημοσθένους. Ετρεξε πλησίον του πατέρα του ο Σπύρος Δημοσθένους διά να τον βοηθήση. Τον σήκωσε και προχώρησαν μερικά βήματα. Τότε βλήμα όλμου έπεσεν και εκτύπησεν εις το πόδι τον πατέρα και τον Σωκράτη Χρυσοστόμου. Σωριάστηκαν αι οι δυο κάτω. Μετ' ολίγον ο Σπύρος

Δημοσθένους, **43** χρόνων, και πατέρας έξη τέκνων, ήτο νεκρός από αιμορραγία".

Σε λίγο το ύψωμα Μάλη καταλαμβανόταν εξ ολοκλήρου. Τους τρεις νεκρούς μετέφεραν αργότερα στο νοσοκομείο Κάτω Πύργου άνδρες του Ερυθρού Σταυρού.

Τη **12η** Αυγούστου μια ομάδα με αξιωματικούς πήγαν στη Μανσούρα που είχε εκκενωθεί από τους Τούρκους. Η Μανσούρα τελούσε πλέον υπό τον έλεγχο των ελληνικών δυνάμεων. Και ελληνική θα έμενε από τότε, όπως και το ύψωμα Μάλη".